

STRAATARME OLIESTAAT

Tsjaad behoort tot de armste tien landen van de wereld. Nu westerse oliemaatschappijen er massaal olie beginnen op te pompen, zou dat snel kunnen veranderen. Of niet?

Door Jeroen Schuiten

Honderdduizenden liters olie stromen sinds oktober dagelijks van het Doba-bekken in Tsjaad duizend kilometer ondergronds naar de kustplaats Kribi in Kameroen. De oliepijpleiding duikt onder uitgedroogde velden en mangoplantages door, passeert rivieren met nijlpaarden en loopt waar nodig omheen tropische bossen en pygmeëendorpen met hun aangrenzende jachtvelden. De pijpleiding eindigt elf kilometer ver in zee, waar een verankerde olietanker dienst doet als drijvende opslagplaats.

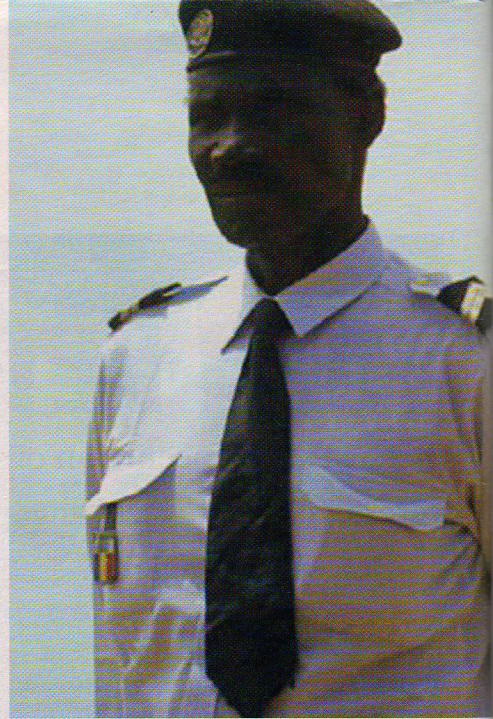
Dat is het simpele deel van het traject. Zodra de olie de wereldmarkt bereikt, volgen de oliedollars een ingewikkeld financieel parcours, ontworpen door de Wereldbank. Afnemers betalen hun olierekeningen aan een onafhankelijke westerse bank in Londen. Voordat één dollar richting de Tsjadische hoofdstad Njamena gaat, moet een comité van toezichhouders controleren of de olieinkomsten goed zullen worden besteed. Scholen, ziekenhuizen, en infrastructuurwerken staan hoog op de aanbevelingslijst. Geheime Zwitserse bankrekeningen en militair materieel zijn taboe. Tien procent van de inkomsten wordt opzijgezet — een pensioenvoorziening voor de dag dat de olievelden opdrogen. Op die manier hoopt het *Chad Cameroon Petroleum Development and Pipeline Project* de vloek van het zwarte goud in Afrika te doorbreken. In Angola en Sudan smeerden olie-inkomsten

jarenlang de wielen van een burgeroorlog. Sinds de vondst van olie in Nigeria, veertig jaar geleden, is de levensstandaard daar in een neerwaartse spiraal terechtgekomen. In Tsjaad hebben oliegigant ExxonMobil, de Wereldbank en lokale overheden de handen in elkaar geslagen om soortgelijke toestanden te voorkomen.

Tsjaad staat volgens de statistieken van de Verenigde Naties hoog in de top tien van de armste landen van de wereld. De acht miljoen Tsjadiërs moeten rondkomen met minder dan één dollar per dag. Ze hebben geen toegang tot schoon water, elektriciteit of verharde wegen en worden gemiddeld niet ouder dan vijftig. 'Zelfs in vergelijking met arme buurlanden loopt Tsjaad dertig jaar achter', schat Jerome Chevallier, die de Wereldbank de afgelopen twee jaar in het land heeft vertegenwoordigd.

ExxonMobil & Wereldbank

Dat het straatarme Tsjaad op rijke oliebronnen zit, raakte al vroeg in de jaren zeventig bekend. Maar de olie-industrie had in die dagen vooral oog voor olievelden aan de Afrikaanse kust, relatief geïsoleerd van de interne problemen op een onrustig continent. Daar kwam verandering in toen bleek dat er minstens een miljard olievaten — de minimumhoeveelheid om een olieveld lucratief te maken — in Tsjaad onder de grond zitten. Een consortium onder leiding van ExxonMobil kwam met het plan om de olievelden in Tsjaad

via een enorme pijpleiding te verbinden met de Afrikaanse westkust.

De politieke situatie baarde de oliegigant evenwel zorgen. Tsjaad had een burgeroorlog achter de rug en werd bestuurd door president Idriss Deby. Deby was door een militaire coup aan de macht gekomen en via internationaal bekritiseerde schijnverkiezingen herverkozen. Niet meteen de meest betrouwbare zakenpartner dus. 'Daar kwam bij dat de route van de pijpleiding ons veelvuldig met de lokale bevolking in contact zou brengen', voegt Miles Shaw van ExxonMobil toe. Exxon klopte voor hulp aan bij de Wereldbank. Door uitstaande schulden en lopende ontwikkelingsprojecten had de Wereldbank grote invloed op president Deby en plaatselijke leiders. Via het oliepijpleidingproject kon de Wereldbank haar strijd tegen de armoede in Tsjaad een nieuwe impuls geven, argumenteerde Exxon. Tsjaad zou een van Afrika's grootste investeringsprojecten tegemoet kunnen zien. Het consortium beloofde 3,5 van de benodigde 3,7 miljard dollar op te hoesten. Daarnaast zou het land de komende dertig jaar op miljoenen oliedollars kunnen rekenen.

De bank stemde in, maar kwam met strikte voorwaarden. Exxon moest de oliepijpleiding onder strenge sociale en milieuvoorwaarden voltooiën. President Deby moest de zeggenschap over de oliedollars overdragen en de inkomsten gebruiken om in ontwikkelingsprojecten te investeren. Een negenkoppig 'college' — twee parlementsleden, de minister van Financiën, de president van de centrale bank, een rechter en vier christelijke en moslimvertegenwoordigers — zou hierop toezien. Het parlement moest de afspraak met een wetswijziging bekrachtigen. Zo niet,

De inkt van het contract was nog niet opgedroogd of president Deby ging uit winkelen.

ring aan de olieramp met de supertanker Exxon Valdez uit te wissen. Hun reputatie stond op het spel. *They did not want to fuck this up.*

Kameroseense kust. Op papier zal 12,5 procent van de inkomsten op de bankrekening in Londen terecht komen. Na aftrek van allerlei transport- en beheerskosten zal dat percentage nog aanzienlijk kleiner zijn. Volgens de betrokken partijen is dat het gevolg van de hoge politieke risico's en de lage kwaliteit van de olie. Zodra het project uit de kosten is, zal Tsjad een gelijkwaardiger deel van de winst opstrijken. Dankzij de huidige olieprijs — ruim

Vier jaar later stromen iedere dag 225.000 vaten olie naar de Kameroense kust. Op papier zal 12,5 procent van de inkomsten op de bankrekening in Londen terecht komen. Na aftrek van allerlei transport- en beheerskosten zal dat percentage nog aanzienlijk kleiner zijn. Volgens de betrokken partijen is dat het gevolg van de hoge politieke risico's en de lage kwaliteit van de olie. Zodra het project uit de kosten is, zal Tsjad een gelijkwaardiger deel van de winst opstrijken. Dankzij de huidige olieprijs — ruim

voor de overlast. 'We trokken met een in- formatiebus door dorpen en hielden meer dan 900 bijeenkomsten', herinnert Chevallier zich. Exxon had een catalogus opgesteld vol fietsen, landbouwapparatuur en waterputten waaruit getroffen individuen en dorpen konden kiezen. Maar goede bedoelingen bleken in de praktijk lastig uitvoerbaar. 'Hoe bepaal je de prijs van een omgekapte mango- boom, grapt Chevaller. 'En wie is de rechtmatige eigenaar?' vult Anderson aan. 'Boden wij de bouw- wenste het dorp een voetbal- veld?' Tijdens een evaluatiebe- zoek door consultants van de *Extractive Industries Review* (EIR) klaagden veel vrouwen dat hun echtgenoten de financiële vergoeding hadden ge- bruikt om 'met een nieuwe vrouw te trouwen'. Exxon zou in totaal ruim zes miljoen dollar aan schadeclaims betalen — naar Tsjadische begrip- levenstandaard in de directe omgeving van de pijpleiding is aanzienlijk gestegen', benadrukt Shaw.

Zo ligt de pijpleiding veilig een meter ondergronds. Een dure oplossing. Mensen die langs het traject van de pijpleiding wonen, moesten worden gecompenseerd

Nieuwe vrouw

Zo ligt de pijpleiding veilig een meter ondergronds. Een dure oplossing. Mensen die langs het traject van de pijpleiding wonen, moesten worden gecompenseerd

OLEWINNING IN TJSJAD

lier. 'De olie-industrie tast de ozonlaag aan, dus waarom olieproductie stimuleren?' Ijddde hun argument. Mede daardoor kreeg ExxonMobil negentien boekdelen vol bouwstructies opgelegd door de Wereldbank. Ron Anderson, milieuspecialist bij de International Finance Corporation (IFC), de financiële arm van de bank, hield de implementatie ter plaatse in het oog. 'Exxon hoopte met dit project de herinne-

Dat de Wereldbank het bed zou de- len met de olie-industrie stuitte inter- nationale hulporganisaties in de regio ook tegen de borst. 'Zij waren ideolo- gisch groener dan groen', lacht Chev-

er. 'De olie-industrie tast de ozonlaag aan, dus waarom olieproductie stimuleren?' Ijddde hun argument. Mede daardoor kreeg ExxonMobil negentien boekdelen vol bouwstructies opgelegd door de Wereldbank. Ron Anderson, milieuspecialist bij de International Finance Corporation (IFC), de financiële arm van de bank, hield de implementatie ter plaatse in het oog. 'Exxon hoopte met dit project de herinne-

der het oog van de VN zou Saddam ma van de Verenigde Naties in Irak. On- denken aan het *Oil-for-Food*-program- De overeenkomst doet immers sterk 'zand', oordeelden Afrika-deskundigen. 'De Wereldbank steekt z'n kop in het eind 1998 akkoord. zitten, verklaarde het parlement zich lang in de Tsjadische bodem zou blijven ken. Beseffend dat de olie anders nog dan zou de Wereldbank zich terugtrek-

Tsjaad
Twee politieagenten
bewaken een
nieuwe
olie-installatie
in kome.